

Engellilik Kavramı

Prof. Dr. Ayşe A. Küçükdeveci
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı
ayse.kucukdeveci@gmail.com

Engelli Tanımı

Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey

5378 Sayılı Engelliler Hakkında kanun

2012 yılında özürlü yerine engelli ifadesi kullanılmaya başlandı ve engelli tanımı sosyal boyutu kapsayacak şekilde güncellendi.

Engelli Tanımı

Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan birey

Birleřmiř Milletler tanımı

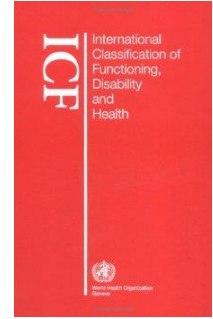
Engellilik (Özürlülük)

Bireyin işlevselliğindeki zorluklar, kısıtlanmalar

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)

Uluslararası İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlık Sınıflandırması (DSÖ; 2001)

ICF: International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO:World Health Organization;2001)

ICF sınıflandırmasının amacı, sağlık ve sağlıkla ilgili durumların tanımlanması için **uluslararası düzeyde ortak, standart bir dil ve çerçeve** oluşturmaktır.

Eski ICIDH: International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps – 1980 (Uluslararası Bozukluk, Özürlülük, Engellilik Sınıflaması) Sınıflaması kaldırılarak ICF oluşturuldu.

ICF:International Classification of Functioning, Disability and Health (WHO;2001)

Sağlık ve sağlıkla ilişkili durumların bileşenlerini, vücut, birey ve toplum perspektifleriyle iki temel başlıkta sınıflamakta:

- ✓ **Vücut fonksiyonları ve yapıları**
- ✓ **Aktiviteler ve katılım**

ICF: International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO;2001)

- **Vücut fonksiyonları (body functions):**
Vücut sistemlerinin fizyolojik fonksiyonları
- **Vücut yapıları (body structures):**
Vücudun anatomik yapıları
- ***Bozukluklar (impairments):***
Vücut yapı veya fonksiyonlarındaki anlamlı sapma/kayıp

ICF: Vücut Fonksiyonları ve Yapıları

ICF Bölümü	Vücut Fonksiyonları	Vücut Yapıları
1. Bölüm	Zihinsel fonksiyonlar	Sinir sisteminin yapıları
2. Bölüm	Duyusal fonksiyonlar ve ağrı	Göz, kulak ve ilişkili yapılar
3. Bölüm	Ses ve konuşma fonksiyonları	Ses ve konuşma ile ilgili yapılar
4. Bölüm	Kardiyovasküler, hematolojik, immünolojik ve solunum sistemi fonksiyonları	Kardiyovasküler, immünolojik ve solunum sistemi yapıları
5. Bölüm	Sindirim, metabolik ve endokrin sistem fonksiyonları	Sindirim, metabolik ve endokrin sistemlerle ilişkili yapılar
6. Bölüm	Genitoüriner ve üreme fonksiyonları	Genitoüriner ve üreme sistemleriyle ilişkili yapılar
7. Bölüm	Nöromuskuloskeletal ve hareketle ilgili fonksiyonlar	Hareketle ilişkili yapılar
8. Bölüm	Deri ve ilişkili yapıların fonksiyonları	Deri ve ilişkili yapılar

ICF: International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO;2001)

Bozukluklar (impairments), vücut yapı veya fonksiyonlarındaki anlamlı sapma/kayıp

Hastalık belirti ve bulguları

Vücut fonksiyonları-bozukluklar:

- Bilişsel, duyuşsal, motor, kas-iskelet sis, genitoüriner, gastrointestinal bozukluklar: Konuşma-dil bozukluğu, hemipleji, depresyon, ağrı, duyu kaybı, kas gücünde azalma, spastisite, eklemlerde tutukluk, idrar/gaita inkontinansı

Vücut yapıları-bozukluklar:

- Kas-iskelet sis. yapısal bozukluğu (eklem deformitesi, kas atrofisi), beyin vs. yapıların bozukluğu (MR, BT), ciltte bası yaraları

ICF: International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO;2001)

- **Aktivite (*activity*)**, birey tarafından bir hareket ya da görevin yerine getirilmesi,
İşlevselliğe bireysel bakış açısı
- **Katılım (*participation*)**, bir yaşam durumuna yani sosyal hayata iştirak etme,
İşlevselliğin toplumsal yönü
- ***Aktivite limitasyonu (activity limitation)***, aktiviteleri yerine getirme zorluğu
- ***Katılımın kısıtlanması (participation restriction)*** sosyal yaşama katılımdaki zorluklar

ICF:Aktiviteler ve Katılım

Alanlar

- d1 Öğrenme ve bilgiyi kullanma
- d2 Genel görevler ve talepler
- d3 İletişim
- d4 Yer değiştirme
- d5 Kendine bakım
- d6 Ev yaşamı
- d7 Kişiler arası etkileşimler ve ilişkiler
- d8 Temel yaşam alanları
- d9 Toplum hayatı , sosyal hayat ve yurttaşlık

Aktiviteler ve Katılım

1. Öğrenme ve bilgiyi uygulama

- Amaçlı duyuşal deneyimler (seyretme, dinleme, diğer)
- Temel öğrenme (kopyalama, tekrarlama, okumayı, yazmayı, hesaplamayı öğrenme, beceri kazanma, diğer)
- Bilgiyi uygulama (dikkati toplama, düşünme, okuma, yazma, hesaplama, problem çözme, karar verme, diğer)

2. Genel görevler ve talepler

- Tek bir görevi üstlenme
- Birden fazla görevi üstlenme
- Günlük rutinleri yerine getirme
- Stres ve diğer psikolojik taleplerle baş etme

3. İletişim

- İletişim kurma-mesajı alma
- İletişim kurma-mesaj üretme
- Sohbet etme ve iletişim araç ve tekniklerini kullanma

4. Yer değiştirme

- Vücut pozisyonunu değiştirme ve koruma
- Nesnelere taşıma, hareket ettirme ve yönlendirme
- Yürüme ve hareket etme
- Taşıt aracı kullanarak dolaşma

Aktiviteler ve Katılım

5. Kendine bakım

- Yıkanma
- Vücut bölümlerine bakım
- Tuvalet yapma
- Giyinme
- Yeme
- İçme
- Sağlığına dikkat etme

6. Ev yaşamı

- İhtiyaçların karşılanması (barınacak yer, hizmet ve mal edinme)
- Ev işleri
- Eşyaların bakımı ve başkalarına yardım etme

7. Kişilerarası etkileşimler ve ilişkiler

- Kişilerarası genel etkileşimler
- Kişilerarası özel ilişkiler

8. Temel yaşam alanları

- Eğitim
- İş ve çalışma
- Ekonomik hayat

9. Toplum hayatı, sosyal hayat ve yurttaşlık

- Toplum hayatı
- Eğlence ve boş zaman
- Din ve maneviyat
- İnsan hakları
- Politik yaşam ve vatandaşlık

ICF: Baęlamsal Faktörler

Çevresel Faktörler

1. Ürünler ve teknoloji
2. Doğal çevre ve çevrede insan yapımı değişiklikler
3. Destek ve ilişkiler
4. Tutumlar
5. Hizmetler, sistemler ve politikalar

Kişisel Faktörler

Yaş, seks, eğitim, kişilik, davranış biçimi, psikososyal durum gibi kişisel özellikler

ICF: Çevresel Faktörler

1. Ürünler ve teknoloji

Kişisel tüketim, günlük yaşamda kişisel tüketim, ev içi/dışı hareket/taşımacılıkta kişisel kullanım, iletişim, eğitim, çalışma, kültür/eğlence/spor, dini/manevi uygulamalar, özel ve kamu kullanımına ait binaların tasarım/yapı/ inşaatı ve alan geliştirme için ürünler, değerler

2. Doğal çevre ve çevrede insan yapımı değişiklikler

Fiziki coğrafya, nüfus, bitki örtüsü ve hayvanlar, iklim, doğal olaylar, insanın yol açtığı olaylar, ışık, zamanla ilişkili değişiklikler, ses, titreşim, havanın niteliği

3. Destek ve ilişkiler

Yakın aile, geniş aile, arkadaşlar, tanıdıklar/akranlar/iş arkadaşları/ komşular ve topluluk üyeleri, yetkili ve ast konumundaki kişiler, kişisel bakım verenler/kişisel yardımcıları, yabancılar, evcil hayvanlar, sağlık profesyonelleri, diğer profesyoneller

4. Tutumlar

Yakın ve geniş aile bireylerinin, arkadaşların, tanıdıklar/akranlar/iş arkadaşları/ komşular ve topluluk üyelerinin, yetkili ve ast konumundaki kişilerin, kişisel bakım verenler ve kişisel yardımcıların, yabancıların, sağlık profesyonellerinin, diğer profesyonellerin tutumları

5. Hizmetler, sistemler ve politikalar

Tüketim mallarının üretimi için, mimari ve yapısal, açık alan planlaması için, barınma, kamusal, iletişim, taşımacılık, sivil savunma, yasal, dernekler ve örgütler, medya, ekonomik, sosyal güvenlik, genel sosyal destek, sağlık, eğitim ve öğretim, iş ve istihdam ve politika ile ilgili hizmetler, sistemler ve politikalar

ICF: International Classification of Functioning, Disability, and Health (WHO;2001)

İşlevsellik= Fonksiyon görme (functioning)

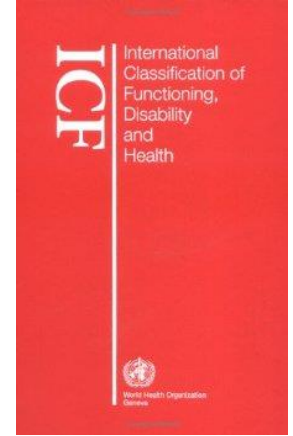
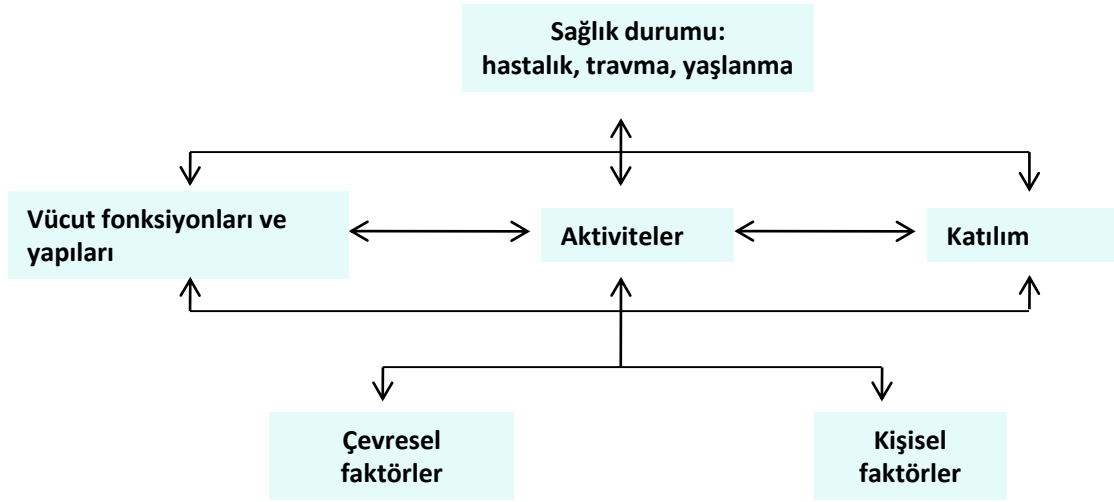
- Vücut fonksiyonları ve yapıları
- Aktiviteler ve katılım

Disabilite= Özürlülük/engellilik, yetiyitimi (disability)

- Bozukluklar
- Aktivite limitasyonu
- Katılımın kısıtlanması

Uluslararası İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlık Sınıflaması (ICF) çerçevesinde İşlevsellik ve Özürlülük (Engellilik)

İşlevsellik / Fonksiyon görme: Vücut fonksiyonları/yapıları ve aktiviteler & katılım

Özürlülük (Engellilik) / Yetiyitimi / Disabilite: Bozukluklar, aktivite limitasyonu ve katılımın kısıtlanması

Yaşam kalitesi

Bireyin, gerek kültürel ve içinde bulunduğu ortamın değer yargıları, gerekse kendi hedefleri, beklentileri, standartları ve ilgileri bağlamında, hayatta kendi durumunu algılama biçimi

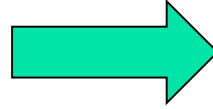
WHO, 1996

Rehabilitasyon aktif bir süreçtir:

- Sağlık durumu (hastalık, travma, yaşlılık) sonucu ortaya çıkan **özürlülüğü/engelliliği (disabiliteyi) azaltmayı**, çevresel faktörleri de iyileştirerek kişinin toplumsal yaşama maksimum katılımını sağlamayı ve sonuç olarak **yaşam kalitesini yükseltmeyi** hedefleyen bir problem çözme ve eğitim sürecidir.

Sağlık sorunu olan bireye bütüncül yaklaşım

Biyomedikal Model

Biyo-psiko-sosyal Model

Yaşam Kalitesi

Kişisel Durum

Yaş, kişilik, başa çıkma, inançlar

Sosyokültürel Durum

Toplum, çevre, kaynaklar, destek

Omurilik Hasarı

Bozukluklar:

Motor kayıp
Duyu bozukluğu
Nörojenik mesane
Nörojenik barsak
Ağrı
Spastisite
Basınç yaraları
Depresyon
Enfeksiyonlar
Otonomik disrefleksi

Aktiviteler – katılım

Mobilite
Kendine-bakım aktiviteleri
İş-çalışma hayatı
Eğlence, boş zaman aktiviteleri
Cinsel yaşam
Aile yaşamı
Sosyal ilişkiler